

sche en Engelsche literatuur weer. (Er is ook in 't buitenland veel verschenen, pervers in gedachte en vorm, maar dat was slechts zelden het werk van Schrijvers, die de literatuurhistorie kent en ook meestal niet als literaire kunstuiting bedoeld).

En nu onze Hollandsche schrijvers? Zij verrijken op dat ontzettend tijdstip de vaderlandsche literatuur met de beschrijving tot in de fijnste details van het minderwaardig gedoe van verdwaalde weeldekinderen en meenden, dat dit de zenuw van haar dagen raakte. Waarlijk, 't is geen blijk van levensinzicht. Want ons land moge gelukkig voor de zware weeten bewaard zijn, waaronder het buitenland gebroken lag, er was er is toch ook hier ellende, schreiende nood, geestelijke en lichamelijke benauwing. Er schijnt ook hier veel pijn, die verzacht kon worden, er snijdt veel smart, die te lenigen zou zijn. En onze vrouwelijke auteurs zouden, juist omdat ze vrouwen zijn, veelbetekenenden arbeid kunnen verrichten, als ze, in plaats van verdwaalde egoïsten eens echte meisjes en jonge vrouwen teekenden in haar boeken, die in de volle ontplooiing van haar natuurlijke talenten, invloed ten goede oefenden op het gemoed der lezeressen, als ze in haar boeken eens de zachte vrouwenhand deden gevoelen, die de diepe en schrijnende wonden der moderne maatschappij met haar liefdevolle aanraking verzacht. Dan was haar werk een moment in de literatuurgeschiedenis, dan had het literaire beteekenis. Zie maar naar de plaats die een boek als „De Negerhut“ van Mevr. Beecher-Stowe in de wereldliteratuur inneemt, om u ervan te overtuigen welk een invloed een schrijfster uitoefenen kan, als ze zich van haar bijzondere gaven bewust is. Van zulk een beteekenis, zulk een reflex eener machtige strooming, die de literatuur doorloopt is in het werk onzer romancières geen sprake. Ze uiten wel een gedachte die in haar tijd leeft, maar die is van zoo weinig werkelijke waarde en invloed en zoo begrensd, dat ze met dien tijd verdwijnen zal. En dan heeft haar werk ook geen beteekenis voor de literatuur. Want de schoonheid van vorm geeft slechts uiterlijke waarde. Een zeepbel is ook schitterend mooi, maar zij spat uit elkaar omdat er geen substantie in is en dan blijft van haar schoonheid niets over. Wezenlijk literaire — dat is kunstbeteekenis vereischt meer dan vormschoonheid, al is die een onmisbare factor. En dat meerdere zoeken we in den modernen tendenzroman vergeefs.

Dus kom ik tot de conclusie, dat de zuiver literaire beteekenis van den modernen tendenzroman te gering is, dan dat hij in dit opzicht onze waardeering zou verdienen. Er is, ook op roman-gebied, vrij wat beter werk geleverd door de auteurs der latere jaren, even schoon in den vorm en meer gefundeerd van inhoud.

Amsterdam.

C. TAZELAAR.

(Gaarne zou ik nader ingaan op enkele vragen, die mij naar aanleiding dezer artikelen zijn gesteld. Ik moet dit echter tot nader aankondiging uitsstellen).

PERS-SCHOUW.

In de doodsvallen.

Bleven we nog steeds bidden en hopen, dat de God des levens de ziekte van prof. Bavink ten gunste zou wenden, het schijnt anders besloten. Naar menscheijk inzicht bevindt hij zich thans aan den ingang van de doodsvallen. Dat ons Gereformeerde volk hem in hun gebeden gedenken. En laten wij ter harte nemen het ernstig woord in de „Geref. Kerkb. voor Rotterdam“:

Wij weten allen, dat al sinds enkele maanden Prof. Bavink zeer krank is. Door te drukken arbeid is de vruchtige man op nog geen hoogen leeftijd plotseling ingezonken. Naar den mensch gesproken, schijnt er geen hoop op herstel te zijn. De lijder ligt te wachten, op wat de Heere doen zal.

Zooals hij in de kracht des levens was — altoos een bescheiden geleerde — zoo openbaart hij zich ook, nu het einde des levens schijnt gekomen. Geen berichten over zijn ziekte vindt men in de kranten. Alles is even sober. In zijn ziekverrek heerscht plechtige stilte. Klein voor God en groot voor de menschen, dat is ook daar vervuld.

Onze Kerken, de Christelijke wetenschap, school en maatschappij en s'aat zullen, wanneer die geleerde wordt weggenomen, een ontzettend groot verlies lijden. De Heere is wel bezig, om ons te kastijden want, als de Heere de steunplaat wegneemt, dan heeft Hij ons iets te zeggen.

Laten wij toch nauw acht geven op de leidingen Gods!

De Heere geve aan den man, die met zijn schitterende gaven jaren lang ons Christenvolk diende, wanneer het einde daar is, een ruimen ingang in Zijn Koninkrijk; maar Hij geve ook ons genade, dat wij op ons zelve toezien en in den weg van ware verootmoediging ons wenden tot den Heere met de bede: o Heere begeef Gij ons niet en verlaat ons niet!

Voor geen miljoen.

En terwijl daar dan de stoere werker gebroken ligt, trekken de heeren Idenburg en Colijn het land door om bezieling te wekken voor het bekende miljoen-plan. Omtrent het optreden van den eerste te Vlissingen bericht de „Zeeuwsche Kerkbode“:

Het was een prachtavond voor „onze menschen“, die Maandag 31 Januari waren saamgekomen in de Middelkerk te Vlissingen.

Zijne Excellentie A. W. F. Idenburg trad er op om te spreken over de versterking der organisatie van onze Anti-Revolutionaire partij. Of 't er aan lag, dat we in een kerkgebouw vergaderden, weet ik niet, maar ik ben gesticht als door een goede degelijke preek, die een echte tijdprek was. 'k Ben wel eens minder gesticht uit een kerk gekomen, als er een dominee aan 't woord geweest was. Idenburg pakte door woord en houding alle aanwezigen. 't Was een oor, een hart, een geest.

Hij wees er ons op, hoe noodig juist nu aansenluiting der geleerden was, nu de leider dr. A. Kuyper was heengegaan naar het hemelsche vaderland. Met ernst toonde de heer Idenburg aan welke gevaren bedreiden ten dage ons volk bedreigen om hen af te trekken van de beproefde beginselen, welke dr. Kuyper ons heeft geleerd en uitgestippeld.

De heer Idenburg schijnt snel in krachten te zijn toegenomen, dat hij zich zulke vermoedende tochten kan getroosten. Natuurlijk zal hij hierin niet handelen tegen of zelfs zonder mendisch advies. Wij verheugen er ons in, dat hij weer staat in volle kracht. Alleen spreken wij den wensch uit, dat hij de voorzichtigheid niet uit het oog verlieze. Want wij zouden hem niet gaarne missen... voor geen miljoen.

De veertiende.

Strijden Colijn en Idenburg met open vizier voor onze heilige beginselen, „de veertiende“, dien we in onze vorige persschouw onder de lens namen, vergenoegt zich met de bioscooprol van den man met het ijzeren masker. Ook andere bladen geven hun oordeel over hem.

„De Heraut“ schrijft:

Blijkbaar is deze predikant weinig op de hoogte. Dr. Netelenbosch heeft uitdrukkelijk verklaard, dat het niet waar was, dat hij van dertien predikanten brieven van sympathie ontvangen had.

Maar dit nu daargelaten, teekent zulk een brief nu niet de mentaliteit, die blijkbaar bij enkele predikanten schuilt?

Reeds het feit, dat zulk een brief wordt toegezonden aan een blad, waarvan de bekende eische Prof. dr. Obbink een der hoofdredacteurs is, toont hoe weinig deze predikant voor de eer zijner Kerken voelt.

Of dr. Geelkerken het aangenaam zal vinden, aldus de bannendragers van deze „veertien“ te worden beschouwd, meen ik te mogen betwijfelen. Bewaar me voor mijn vrienden, zal hij wel bij zichzelf zuchten.

En nog veel minder kunnen we aannemen, dat hij luisteren zal naar het zoet gefluit van dezen vogelaar om een fractie in onze Kerken in 't leven te roepen. De vergadering der jong-Gereformeerden in Utrecht is in dat opzicht wel een leerzaam voorbeeld geweest. Maar kwaad kan het niet, wanneer deze heeren eens bijeen kwamen en dan openlijk, met hun naam onderteekend, verklaarden wat ze wilden.

Een openlijke en eerlijke strijd is beter dan die aanvallen in het donker met een masker voor het gelaat. Zoals de man van Gereformeerde zijde in de „Nieuwe Rotterdamse Courant“ doet en nu deze veertiende in „Bergopwaarts“.

De „Amsterdamsche Kerkbode“:

Wij noemen dit een ernstig verschijnsel.

De mededeelingen aangaande dertien predikanten, die de gevoelens van den heer Netelenbosch zouden deelen, waren tot dusverre geruchten.

Hier is een schrijven van eenen, die zich aandient als predikant bij een der Gereformeerde Kerken.

Of hij dat 's, moet de redactie van „Bergopwaarts“ weten; anders zou de opname niet met een parlementair woord te bestempelen zijn.

In dat geval zou dan ook zeker van in de Kerken ingeslopen vijanden sprake moeten zijn en wantrouwen gewettigd.

Wij wachten af.

„Noord-Hollandsch Kerkblad“:

Ondanks het mislukken van zekere, onder groote verwachtingen verbeide Utrechtsche samenkomst, ondanks het bezwijken aan verval van krachten van „De Zeeuwsche Locu“, durft hij de verzekering geven: „Wij zijn talrijker dan men geloof, dan „de Riformatie“ gelooft, dat nieuwe blad, dat ons naar „een tweede Trente“ voert.“

Hij weet het, onze gemaskerde held.

Maar wij weten het ook.

Wij weten, dat ons Gereformeerde volk zich niet door dergelijk naamloos geschrijf van de wijs laat brengen.

Wij weten, dat 't het spel, gelijk dit in de „N. R. C.“ en nu ook in „Bergopwaarts“ wordt gespeeld, reeds lang heeft doorzien.

En daarom zal de toelag, wantrouwen te zaaien — wantrouwen vooral in de predikanten — niet gelukken. Onze menschen zijn daarvoor te bezonnen en te nuchter. Zij hebben meer vertrouwen in de veelgemaakte Kerkbode-redacteurs, die zij kennen, dan in scheldende en stokende scribenten, die zich achter de schermen houden.

Een jeugdpredikant.

Hebben we den ernst van zulke verschijnselen ons niet te ontveinzen, reden tot ongerustheid bestaat er evenmin. Onze Gereformeerden zitten te vast in het zadel, dan dat ze er zich door een ridder van de droeve figuur uit laten lichten. Inmiddels hebben we de oogen zoo wijd mogelijk te openen voor de nooden van onzen tijd. Gedoe als van no. 14 zou zoo licht reactie kunnen wer-

ken en ons drijven in den conservatieven hoek. Al stormt het een beetje, wij keeren niet naar de plaats van afvaart terug, maar trekken de Zuid-wester wat steviger over de ooren en houden koers. Tal van kwesties houden ons bezig. Zoo zien we ons opeens voor de zaak van een jeugdpredikant geplaatst en dat op een manier, als men niet had kunnen droomen. Men kent de geschiedenis van Dr. Vonckenberg. Directeur van het Bonds-bureau onzer jongelingen geworden, kon hij geen dienst meer in een bepaalde kerk verrichten. Hij beschouwt zichzelf als losgemaakt van zijn vorige gemeente, terwijl de classis Dordrecht verklaarde, dat hij tot een anderen staat des levens overging. En nu komt men van verschillende zijden of men hem niet tot jeugdpredikant kan maken. In elk geval is er een sterke strooming in onze pers om hem voor het predikant te behouden.

Het „Gereformeerde Kerkblad voor Drente en Overijssel“ geeft deze ontleding van de zaak:

Nu willen wij een paar dingen opmerken:

1. „Loemaking“ of beter nog „ontslag uit den dienst“ wil zeggen: den betrokken leeraar in een positie brengen, dat hij in geen vasten dienst is. Daarvan mag geen misbruik gemaakt worden. Het mag alleen geschieden naar de acta der Synode van Groningen 1899, Art. 12, melden, wanneer in het algemeen om redenen wordt geoordeeld, dat een predikant niet langer zijn gemeente met stichting kan dienen. De Synode van Utrecht 1905 ging daarop nader in en vermeldt het volgende (Acta Art. 89): „Ontslag uit den dienst naar Art. 11 is niet geoorloofd in gevallen, waarin de artikelen der kerkelijke censuur moeten worden toegepast: en na de verkregen verzoeking in zulk een geval moet de predikant in zijn ambtlijken dienst worden hersteld. Loemaking naar Art. 11 mag ook niet geschieden, als de schuld van de gespannen verhouding tusschen leeraar en gemeente ligt bij de laatstgenoemde en zij zonder wettige reden loemaking begeert. Toch neemt dit niet weg, dat er wel dergelijk misstanden kunnen voorkomen, zoodat predikant en gemeente niet meer kunnen samengaan, en loemaking door de Classis met behulp van de Deputaten der Particuliere Synode noodzakelijk is.“

Loemaking of „ontslag uit den dienst“ mag dus alleen geschieden, wanneer er een gespannen verhouding is, misstanden zijn, zoodat predikant en gemeente niet meer kunnen samengaan. Daarom moet ook naar Synode-besluit 1905 van elke loemaking op discrete wijze aan de Classis der Gereformeerde Kerken in Nederland kennis worden gegeven met volledige opgave van redenen.

Een ieder zal na deze toelichting, gegeven volgens Synodale uitspraken, toestemmen, dat geen enkele reden aanwezig is, waarom Art. 11 zou worden toegepast op de positie van Dr. Vonckenberg. Van gespannen verhouding was geen sprake. Dr. V. ging zich wijden aan de zaak der Gereformeerde jongelingen; wat naar wij vroeger uiteenzetten ook een groot kerkelijk belang is, waarom wij Art. 13 meer van toepassing achten.

2. De 2e positie van Dr. V. is niet benijdenswaardig. Nu is in de „Zeeuwsche Kerkbode“ voorgesteld door een der redacteurs, de Kerkhof, dat Amersfoort's Kerk bijv. hem zal betoepen tot predikant met het oog op de geestelijke verzorging der jeugd. Immers aan mannen, „die door de buitengewone leiding van Gods Voorzienigheid en anderen werkring hebben gevonden, moet een deur opengelaten worden om in den hun beschikbaar blijvend tijd onze Kerken nog te kunnen dienen.“ We zijn het daarmee, gelijk wij vroeger uiteenzetten, eens. Maar we merken toch in alle bescheidenheid op, niet om Dr. V. tegen te werken, maar uit kerkrechtelijk oogpunt, dat we dan eigenaardige toestanden krijgen. Immers, de Classis Dordrecht verklaart terecht of ten onrechte, Dr. Vonckenberg is geen predikant meer, omdat hij tot een anderen staat des levens is overgegaan. Stel, dat Amersfoort op den raad van de „Zeeuwsche Kerkbode“ inging, dan zou de classis Amersfoort, stel, dat zij medeging, verklaren, dat, al is in de positie van Dr. Vonckenberg geen verandering gekomen en hij Directeur is en blijft van den Bond, hij toch wel als Dienaar des Woords aan onze kerken verbonden blijft. De classis Dordrecht past dan Art. 12 op hem toe en handhaaft hem niet als predikant. De classis Amersfoort zou dan Art. 6 onzer Kerkenordening van kracht verklaren en hem wel handhaven als predikant. Dan kan de classis Dordrecht daar tegen weer bezwaren inbrengen bij de meerdere vergaderingen. Een kerkrechtelijk knijfel!

3. Wij oordeelen den besten weg, dat Dr. Vonckenberg zich in den kerkelijken weg met zijn bezwaren wendt tot de meerdere vergadering, in casu de Particuliere Synode van Zuid-Holland (zuidelijk gedeelte). 't Is wel zeer onaangenaam dan een tijdlang in zulk een positie te verkeeren, maar wij meenen, dat het voor de afwikkeling dezer zaak en voor de positie van Dr. V. het meest gewenscht is. Of hij mocht zich tevreden stellen met het spreken van een „stichtelijk woord“ in de gemeente.

We zijn benieuwd, wat het einde dezer zaak zal zijn.

De „Utrechtsche Kerkbode“ zegt:

Zooals men weet, is Dr. Vonckenberg niet bevredigd door de uitspraak der classis Dordrecht, die hem tot een anderen staat des levens heeft doen overgaan en hij Directeur werd van den Ned. Bond van Jongelings-vereenigingen op Gereformeerden grondslag. Hij zal zich beroepen op de meerdere vergaderingen, en de kans lijkt ons niet gering, dat deze zaak in 1923 op de Generale Synode in Utrecht aan de orde gesteld zal worden.

hoek.
naar de
Zuid-
koers.
ten we
edikant
iet had
is van
bureau
dienst
Hij be-
vorige
klaarde,
verging,
of men
in elk
de pers
n.
ente en
k:

ken:
uit den
in een
tont is.
len. Het
Synode
wanneer
oordeeld,
nte met
ht 1905
volgende
aar Art.
de arti-
den toe-
in zulk
btelijken
Art. 11
van de
gemeente
wettige
het weg,
orkomen,
kumen
met be-
Synodo

mag dus
ben ver-
kant en
Daarom
elke los-
eren ge-
m.
van vol-
it geen
11 zou
denberg.
e. De V.
meerde
ten ook
Art. 13

enjdens-
"voor-
thof, dat
tot pre-
zorging
de bui-
tenigheid
noet een
beschik-
kunnen
ij vroe-
toch in
togen te
dat we-
ners, de
onrechte,
omdat
gegaan.
„Zeeuw-
Amers-
al is in
andering
en Bond,
an onze
cht past
ien niet
in Art. 6
en hem
e classis-
ngen bij
rechtelijk

De. Von-
zijn be-
in casu
(zuide-
dan een
n, maar
g dezer
g meest
stellen
oord" in

ter zaak

evredigd
die hem
overgaan
ond van
n grond-
verga-
dat deze
Utrecht

Het komt ons niet voegzaam voor, in de pers te handelen over de wijze, waarop de classis Dordrecht tot haar besluit kwam, vooral nu de meerdere vergaderingen een oordeel zullen hebben uit te spreken. Men kan dat o.i. ook niet goed doen, aangezien men dan en door de classis en door Dr. Vonckenberg volledig zou moeten worden ingelicht over den gang van zaken. Maar dat behoort niet tot de roeping der kerkelijke pers en laten we dus rusten.

Iets anders is de objectieve vraag, die algemeene betekenis heeft, of Dr. Vonckenberg als leider onzer Jongelings-vereenigingen zijn ambt mag behouden, ja dan neen.

Wij zouden die vraag gaarne in de ruimte behandeld willen zien, en niet opgelost door listigheden; h.v. dat de kerk van Amersfoort hem zou beroepen als (door haar onbezoldigd) Dienaar des Woords voor den jongelingsdienst. De toevallige omstandigheid, dat Dr. Vonckenberg in Amersfoort zijn bureau heeft gekregen, staat in geen enkel feitelijk verband met zijn levensarbeid voor het vervolg en moet niet het haakje worden om een kwestie, die men liever niet oplost, netjes aan op te hangen. De kerk van Amersfoort heeft ook geen roeping tegenover de jongelingschap van geheel Nederland.

Maar het zou ons deren, wanneer een geestelijke arbeid als Dr. Vonckenberg verricht voor al onze Gereformeerde jongelingschap hem den eertitel van Dienaar des Woords zou moeten doen missen omdat dit werk niet meer, als te Zwijndrecht, nevens zijn gewonen arbeid verricht kan worden.

Ja, als hij alleen adresbandjes voor het Jongelingsblad schreef, boeken bijhield en bestellingen op Boeklisterstuur uitvoerde — dan was dat natuurlijk. Maar nu hij onze jongelingsdominee is, die voor heel het land gezegenden arbeid verricht, welke aan het opkomend geslacht ten goede komt, — nu moet hij o.i. juist Dienaar des Woords blijven.

De „Geref. Kerkb. voor Gorinchem“:

Ik zal me niet vermeten, deze kwestie met een licht handgebaar op te lossen. De knapste mannen uit onze kerken hebben getracht, in dezen algemeene regelen te geven, en waar Dr. Vonckenberg zelf heeft uitgesproken, dat hij met 't volste vertrouwen de beantwoording van deze vraag in kerkelijken weg tegemoet ziet, daar hebben wij niet het recht, door besprekingen in de pers buiten den kerkelijken weg om, blijk te geven van minder vast vertrouwen.

Wij kunnen alleen maar constateeren, dat hij ons Gereformeerde volk twee dingen vaststaant.

Allereerst, dat iemand als Dr. Vonckenberg, die al zetelt hij op een bureau, veel meer doet voor het kerkelijk leven, dan menige pastoriebewoner, onvoorwaardelijk kan gerekend worden onder „zulk dienaren, die geroepen worden tot een ... dienst ten bate der kerken in het gemeen of tot een zoodanigen arbeid, die een geestelijk karakter draagt en met de roeping tot de verkondiging van het Evangelie in verband staat“; welke „dienaren“ volgens besluit van de Generale Synode van Leeuwarden van 1920 aanspraak behouden op den „naam en de eere van een dienaar des Woords“.

En voorts, dat ons Gereformeerde volk niet houdt van wat Dr. J. C. de Moor heel eerlijk en volkomen juist heeft genoemd „listigheden“. Al zou het mogelijk zijn, den een of anderen weg uit te denken, waarlangs Dr. V. weer in het kerkelijk gelid zou komen te staan, toch moet het respect voor beginselen ons vrijwaren voor 'n soortspel, waardoor we de onaanneembare consequenties van die „beginselen“ inslikken en wegdoezelen; en de eerbied voor den persoon van Dr. V. zal weigeren, hem als 'n resultaat van vriendelijke handigheidjes te presenteren, wat, naar veler opvatting eener Synodale uitspraak, zijn onvervreemdbaar recht is.

Ons Gereformeerde volk kan niet zoo maar inzien, dat een hoogleeraar, die één uur per week college geeft in de theologische faculteit in meer rechtstreeksche verbinding staat met de Gereformeerde Kerken dan Dr. Vonckenberg. En de logica van het volk is dikwijls treffend. Het eischt voor Dr. Vonckenberg, die voor de bede van Zondag 48 (bewaar Uw kerk) zijn levenswerk geeft, hetzelfde recht op, dat het met groote dankbaarheid zulk een hoogleeraar tot op dezen dag heeft zien behouden.

En ik geloof, dat iedere beslissing in anderen zin in de kerkelijke wereld een pijnlijk gevoel zou wekken.

HEPP.

STEMMEN UIT ONZE KERKEN.

Kritiek op „het Getuigenis“.

Dr. Wielenga heeft het noodig geoordeeld, om in verband met de kritiek door dr. Geelkerken gemaakt, een bijzondere bijdrage te leveren voor „De Reformatie“. Terecht wijst hij er op, dat ieder op zijn wijze kritiek uitoefent. Op de kritiek door dr. Geelkerken gemaakt, wil ik echter niet wijzen. Er is echter, naar ik vrees, een andere kritiek die gemaakt wordt en die met stilzwijgen wordt voorbijgegaan. 't Is door eenvoudig 't stuk te deponeren in het kerkelijk museum of 't archief. Misschien in de bijeenkomst voorgelezen, doch daarna geen woord er meer over gerept. De domine over deze dingen niet meer preeken, in het huisbezoek er niet over gesproken! Dat is de meest doudende kritiek, die op het stuk van de Synode kon worden uitgebracht. Aan den vorm is voldaan. Doch het doel, dat de Synode met het Getuigenis had, wordt niet geteld. 't Is te begrijpen, dat deze allesbehalve zijn te spreken over de preek van dr. Geelkerken. (Ik heb de preek zelf niet gelezen, doch er alleen kennis van gekregen door hetgeen de pers er van meldt.) De „doodswijgers“ vinden hetgeen dr. G. zegt natuurlijk verkeerd. 't Is mooi genoeg als het officiële stuk werd voorgelezen, zoodat allen het konden hooren, die wilden hooren.

Met het oog op het gevaar, dat het in het „museum“ weggeborgen is als een kruik marna, ben ik zoo vrij de gedachte uit te spreken, dat op de klassikale vergaderingen bij de rondvraag den afgevaardigden der kerken de vraag wordt gedaan, of in den dienst des Woords en bij het huisbezoek ook gewezen wordt op hetgeen in het Getuigenis wordt genoemd. Misschien dringt zoo iets. In geval van nalatigheid kunnen de kerken ernstig vermaand worden. Wie het leven der oorlogsjaren bewust heeft geleefd, en heeft gadegeslagen hetgeen heeft plaats gehad, zal in elk geval moeten toestemmen, dat de Synode geen ongoedig werk heeft gedaan. Het gevaar waarvan de leden blootstaan is niet denkbeeldig. Er dreigt een gevaar. Een groot gevaar, dat het leven onder den invloed komt, zoo niet gekomen is, van de beginselen waarvan in het Getuigenis gesproken wordt. De slaar des gerasten zou den ondang der kerken niet bestialheid bedreigen. Ook een kritiek! Nu niet op de Synode, doch op de kerken plaatselijk genomen.

Silvolde.

C. DIEMER.

Herinneringen aan Dr. A. Kuiper.

'n Twintig jaar geleden, toen „de groote leider der kleine luiden“ nog in z'n volle kracht was en op het hoogtepunt stond van zijn staatskundig leven, zag ik ook wij, jongeren, hoog op tegen den „grooten man“. Als wij onze vaders en hunne vrienden hoorden spreken over de ontzaglijke werkkraft en de enorme capaciteiten van den Leider, dan wakte dit onze bewondering. En als iemand Dr. Kuiper zelf gezien had en hooren spreken, dan was hij op ons dorp het middelpunt van een aandachtig gehoor, dat, bij een uiterst gebrekkige vertolking van 't geen gezien en gehoord was, aan des sprekers lippen hing en hem zijn voorrecht bijna benijdde....

Toen in 1902 de Koningin mij in Haar dienst riep en ik de uniform der Koninklijke Garde mocht dragen was de gelegenheid voor mij gekomen den grooten leider te zien en te hooren. 'k Vond daar m'n vriend D., van de Jagers, een jong, doch steer Calvinist uit Nieuw-Lokkerland. Elken dag als de Tweede Kamer zitting had spoedden wij ons na afloop van den dienst naar het Binnenhof en beklimmen daar de trappen, die naar de publieke tribune leidden. Over de hoofden der hoogmogenden heen zochten onze blikken allereerst den grooten man. Als wij hem daar zoo zagen zitten aan de ministeriële, de ietwat meegedrongen gestalte, de sprekende donkere oogen met dien vastberaden blik, popelde ons hart van bewondering en trotsch. Ik herinner mij nog levendig hoe bij de debatten over de stelselveranderingen de heeren Borgesijs en Schaper er duchtig op los praten en naar onze meening onzen leider geweldig in het nauw brachten. Doch wij herinnerden zoodra de groote man het woord nam. Het typische begin verzoet ik nooit: De brandnietels waarmee de heeren Borgesijs en Schaper mij etc.

Op zekeren avond bevonden m'n vriend D. en ik ons op weg naar de kazerne. 't Was al vrij laat: de Praktijnschool (Geref. Mil. Tehuis) had ons gezellig opgehouden. Op den Dennenweg gekomen zagen wij plots de ons bekende en geliefde gestalte van Dr. K. Bij ons beiden kwam tegelijk de gedachte op, die mijn vriend uitsprak: Hoe zou Dr. K. zijn huis ingaan. Ik geef toe een eigenaardige gedachte! Maar toch, we wilden zien; en in plaats van links de Mauritskade te nemen volgden we den grooten leider, die rechts af de — inmiddels historisch geworden — Kanaalstraat inliep. Bij No. 5 gekomen zagen we eensklaps een donkere mamen gedaante te voorschijn komen, die den sleutel in het slot stak, de deur opende, den grooten inliet en zelf mede achter de deur verdween. We waren beiden zeer verbaasd over dit geval. Later vernamen we, dat Dr. K. bij zijn avondwandeling altijd door een man werd vergezeld, die op beschiedenen afstand liep. Wij hadden, omdat ons oog alleen op den leider gevestigd was, dien man niet eerder opgemerkt!

De revaccinatie was in mijn tijd geboden. Of het thans nog zoo is weet ik niet, maar in 1907 moesten de jonge miliciens zich aan die kleine operatie onderwerpen. Alleen zij, die gemoedsbezwaren hadden werden vrijgesteld. Dat nam echter niet weg, dat allen in lange rij met ontholten arm, hun beurt moesten afwachten. En dan bij den dokter gekomen bleken veler bezwaren niet bestand tegen de suggestieve kracht, die er van dokters overreding uitging.

Zoo naderde ik met ontholten bovenarm den chirurg en opperde m'n bezwaren. Deze waren echter blijkbaar niet krachtig genoeg, doch op het punt van bezwijken riep ik met nadruk: Ik beroep mij op Minister Dr. Kuiper! Aanstands liet de dokter van mij af, voor dien geweldige moest hij de vlag strijken!

Eens stond ik op wacht voor het paleis der Koningin. Moeder. 't Was een Zondagmiddag.

De twee uren „schilderen“ gingen traag voorbij. Alleen het stagg letten op de daar veel passeerende „moarders“ hield den geest wakker.

De verschillende eerbewijzen, die men te brengen had al gaarnate van den rang van den meerdere waren ons op „de theorie“ voldoende ingeprent.

Voor een burger, al was het ook een minister, behoefde men geen „vin“ te verroeren.

Doch ziet, daar in de verte nadert de breede figuur van den grooten man. Zijn weg richt zich vlak langs den schildwacht. Plots wordt het geweer gegrepen en spontaan gepresenteerd! Het eerbewijs voor een generaal!

Of mej. H. H. S., die naast haar vader liep, mij een vriendelijk knikje gunde vermoed ik wel, doch mijn aandacht was geheel gericht op den leider en hem gold mijn eerbewijs in de eerste plaats en vooral. Het werd beantwoord met een vriendelijken wedergroet.

Kampen, 22 Januari 1921.

S. B. A.

BOEKBESPREKING.

L. Penning, „Van de schemering tot het licht“.

J. H. Kok, Kampen, 1920.

Weer een verhaal, zoodas Penning zijn boek be-

scheiden noemt, en weer gedrukt bij dien uitgever, wiens persen spotten met papierschuurste en hoge drukkosten. Dit verhaal van den bekenden boeken auteur, die in alle landen thuis is, en even boeiend over de Scherpechutters in Zuid-Afrika als over den oorlog in Polen schrijft, en met dezelfde gemakkelijheid de Makkabeën als de Watergezen ten tooneele voert, dit verhaal dan speelt in de dagen van Herodes den Groote, en brengt ons tot aan de historie van het Nieuwe Testament toe. Ik heb van Penning wel eens minder geslaagd werk gelezen. Wie niet al te Christelijk is en zich nog de verrukking kan indenken, waarmee hij als jongen de boeken van Penning over Zuid-Afrika las, (en daarvoor blijf ik dezen schrijver m'n heele leven dankbaar) beveelt met alle vrijmoedigheid dit boek aan, en vergeeft den veel-schrijverden vervaardiger gaarne de fouten, die hij in deze pennenvrucht mocht opmerken. Liever en veel liever dit soort litteratuur, dan die „aesthetische“ boeken, waarin de moraliteit en christendom zoek is.

K. D.

„De Messias-Koning in Jesaja's profetie“. Rede gehouden bij de overdracht van het Rectoraat der Theologische School van de Gereformeerde Kerken in Nederland door Dr. J. Ridderbos.

J. H. Kok, 1920, Kampen.

Het wordt zoo langzamerhand duidelijk, welk onderdeel van het vak, dat prof. Ridderbos heeft te doceeren, zijn speciale liefde heeft. Het is niet de grammatica, niet de exegese, niet de canoniek, maar wat men aan andere Universiteiten noemt de theologia biblica en wat wij liever heeten de ontwikkeling der openbaring. En bepaaldelijk heeft hij zich geworpen op de Messias-openbaring. Men zal moeten toegeven, dat hij 't dit onderdeel der theologische wetenschap geen lievelijker studie zich kiezen kon. Al zijn onderzoek te concentreren op Christus, heeft het geen zeldzaam bekooring? Oordeerde hij in 1915 nog over „Israël en de Babel, Afval of Ontwikkeling“, later verschenen van zijn hand: „De Messiaansche Heilsverwachting en de nieuwe ontdekkingen“, „Farizeesche Heilsverwachting“, „De Heilsverwachting in de apocryphe boeken“ en nu „De Messias-Koning in Jesaja's profetie“.

Men ziet, hij heeft zijn onderwerp streng begrensd. In het begin geeft hij daarvan rekenschap in de woorden: „Beperking is hierbij noodig. Daarom ga ik spreken niet van de Messiaansche heilsbelofte in het algemeen, maar alleen van die belofte, voorzover ze van den Messias zelven gewaagt, ja nog beperkter, voorzover ze hem als den grooten Koning der toekomst teekent“.

Daarbij stelt hij, waar hij het gemak der drieteelting uit zijn domineestijd nog niet heeft vergeten, drie vragen. Eerst naar den oorsprong, dan naar den inhoud, eindelijk naar de betekenis en waarde dezer profetieën.

Bij de beantwoording der eerste vraag wordt afgekeken met de Welhuiaansche richting. Vooral echter — en daarmee toont Ridderbos geheel in zijn tijd in te leven — wordt de z.g.n. godsdiensthistorische school bestreden, welke meent, dat de Messias-figuur uit den vroemde is geïmporteerd, dat er een mythe aan ten grondslag ligt, dat de Messias gedicht wordt als de wederkerende koning van het eerste Paradijs. Heeft de school van Welhausen haar roem overleefd, 't is tegenwoordig op dit gebied alles „godsdiensthistorisch“ wat de klok slaat. Daartegenover nu kiest Ridderbos positie. Toch gaat hij weer niet zó ver, dat hij de Messias-verwachting van Israëlietischen oorsprong acht. Ze is, betoogt hij, eenmaal gemeenschappelijk goed der menscheid geweest. „Daarom blijft ik ook hoop koesteren, dat het aan het voortgezet onderzoek nog eens gelukken zal, op meer overtuigende wijze dan aldusver sporen van een onder de oude volken gekoesterde Verlossers-verwachting aan te wijzen“ (bl. 12). Soortgelijken wensch sprak ik eenmaal uit ten opzichte van den Anti-christ. Het geldt hier niet een speciaal exegetische, maar een algemeene theologisch belang. Een zuivere opvatting van het openbaringsbegrip is er mee gemeind. Nog al te zeer wordt ook in onze kringen geloofd, dat de heidenen enkel de algemeene openbaring hebben en dat deze door de zonde dan is verbasterd. Maar alle heidensche religie rust ook op een deel der bijzondere openbaring. Daarvoor behoeft men met Ridderbos nog niet terug te gaan op de Paradijs-traditie, maar heeft men slechts op te klimmen tot het huisgezin van Noach.

In het tweede deel van zijn oratie gaat hij dan tot ontleding van de Jesajaansche profetieën over. Hij beproeft in die profetieën onderscheiden tijdperken uit Jesaja's leven aan te wijzen en spreekt ook over een later verzamelen en ordenen ervan. Iets, wat de organische beschouwing der Schriftinspiratie tot volle recht laat komen. Wie zich er echter gespitst had om over de hypothese van den z.g.n. Deutero-Jesaja te worden ingelicht, zal zich teleurgesteld voelen. Toch is dat niet de schuld van prof. Ridderbos. Het lag niet op zijn weg dit punt te behandelen. Immers, in de laatste helft van Jesaja's boek wordt van den Messias als Koning haast niet gerept. Ridderbos wijst alleen op Jes. 55:3—5 en oordeelt, zoo komen in onzen tekst samen de beide lijnen, waarlangs de Messiaansche profetie zich bij Jesaja beweegt: de lijn van het Davidische Koningschap en de lijn van den leerenden en lijdenden Knecht van Jahwe“ (bl. 41).

Wat eindelijk de waarde dezer profetieën aangaat, sommigen slaan de geestelijke waarde ervan heel laag aan. Jesaja zou volgens hen vooral het politieke karakter van den Messias naar voren hebben gebracht. Doch Ridderbos komt tot deze conclusie: „Daarentegen plegen de profeten heel het toekomstig heil te beschrijven in trekken, aan de vormen van Israëls staats- en volksleven ontleend; maar dan op zulk een wijze, dat het al wat onder Israëls oog gezien was, onvergelijkelijk ver te boven gaat“ (bl. 52). Haar vola waardij verkrijgen deze profetieën eerst door de schoone overeenstemming ervan met de vervulling in Christus.

In het aanhangsel wijdt prof. Ridderbos nog over enkele punten uit. Het belangrijkste is wel dat van de „Immanuelsprofetie“ uit Jesaja 7:14—16. De rechtstreeks-Messiaansche opvatting van deze uitspraak bevredigt hem niet en hij geeft daarom zijn mede-theo-